

Er zit meer in!

Cultuur en onderwijs, samen voor kansengelijkheid

Cultuuronderwijs is een van de prachtige jassen die aan de kapstok van presence hangt. Presence is het gevoel dat je succesvol invloed kan hebben op je omgeving.

Zelfredzaamheid, kritische denkvaardigheid, het gevoel dat je impact kan maken op je omgeving, dat je vertrouwen hebt en dat je weerbaar bent.

Heel veel kinderen hebben dat gevoel niet.

Ze hebben geen vertrouwen in hun omgeving en de omgeving heeft geen vertrouwen in hen. Dan heb je cultuuronderwijs nodig om kritische denkvaardigheden te ontwikkelen. Om wél vertrouwen te hebben en zelfredzaam te zijn, zodat je er toch kunt komen, ondanks alle beren op de weg in ons onderwijssysteem en je lagere sociaaleconomische status.

- Karim Amghar

Er zit meer in!

Cultuur en onderwijs, samen voor kansengelijkheid

INLEIDING

Beste lezer,

Deze publicatie gaat over de Rotterdamse kinderen en jongeren. Over hun kansen in de maatschappij. Over hun ontwikkeling op school. En dan hebben we het nu eens niet over rekenen en taal, maar over dingen als zelfvertrouwen, je kunnen uiten en de omgang met elkaar. En hoe cultuuronderwijs aan die ontwikkeling kan bijdragen. Want die zaken hebben alles met elkaar te maken. Wat we kunnen doen om die ontwikkeling een boost te geven? Dát is de vraag die we in deze publicatie bekijken.

Als Kenniscentrum Cultuureducatie Rotterdam (KCR) zetten we ons in voor cultuuronderwijs op alle Rotterdamse scholen. Dat doen we al heel lang en met heel veel energie. We doen het vanuit de overtuiging dat cultuuronderwijs leerlingen veel oplevert. We geloven dat cultuuronderwijs leerlingen helpt zich breed te ontwikkelen, dat het hun kansen in de maatschappij vergroot. Samen met leerkrachten, schooldirecteuren, onderwijsbestuurders, beleidsmakers en culturele instellingen hebben we een pakt gesloten, een KunstPakt. Samen spraken we af cultuuronderwijs een stevige plek te geven in het lesprogramma. En toen kwam corona, stond het onderwijs op zijn kop en werd kansenongelijkheid nog meer zichtbaar. Leerlingen zonder eigen kamer om te studeren, laptop of stimulans van ouders kwamen (verder) op achterstand te staan.

Na twee jaar van lockdowns, regels en afstand werd 2022 een jaar van herstel. Maar de ongelijkheid die was blootgelegd, hield KCR bezig. We dachten veel na. Over

de relatie tussen de persoonlijke en emotionele groei van kinderen in verschillende leeftijdscategorieën. Over de rol van het onderwijs daarin, en cultuuronderwijs in het bijzonder.

We stelden de vraag: kan cultuuronderwijs bijdragen aan kansengelijkheid? En wat zou ervoor nodig zijn om dat effect te versterken? Die vragen riepen ook weer nieuwe vragen op, want wat verstaan we eigenlijk onder emotionele ontwikkeling, cultuuronderwijs en kansen(on)gelijkheid?

We besloten deze vragen te onderzoeken met een publiek programma. Hierin voerden we de dialoog met de stad en reflecteerden we op deze actualiteit. We organiseerden drie bijeenkomsten – twee Debatmeesters en een manifestatie - en nodigden tal van deskundigen en samenwerkingspartners uit het Rotterdamse onderwijs en de culturele sector uit. Tijdens twee Debatmeesters spraken we over sociaal-emotioneel leren (SEL) en cultuuronderwijs binnen het primair, voortgezet- en middelbaar onderwijs. Daarna volgde de manifestatie gelijke kansen door cultuuronderwijs, die draaide om de vragen: waarom is er zonder cultuuronderwijs geen kansengelijkheid? Wat is ervoor nodig om cultuuronderwijs een vaste plek in het curriculum te geven? Wat staat ons te doen? Als KCR trokken we hierin op met vertegenwoordigers van schoolbesturen, directeuren van culturele instellingen en de afdelingen cultuur en onderwijs van de gemeente Rotterdam.

In deze publicatie delen we de ideeën en de kennis die is uitgewisseld tijdens deze bijeenkomsten. Niet om een strik om het project te doen, maar als stimulans om met elkaar in gesprek te blijven, verder te graven en voort te borduren. Daarom is in dit boekje volop ruimte om aantekeningen te maken. Gebruik het als notitieblok en deel je gedachtes en inzichten tijdens volgende bijeenkomsten!

Veel inspiratie gewenst,

Liesbeth Levy
Directeur KCR

Zo kijkt KCR naar cultuuronderwijs

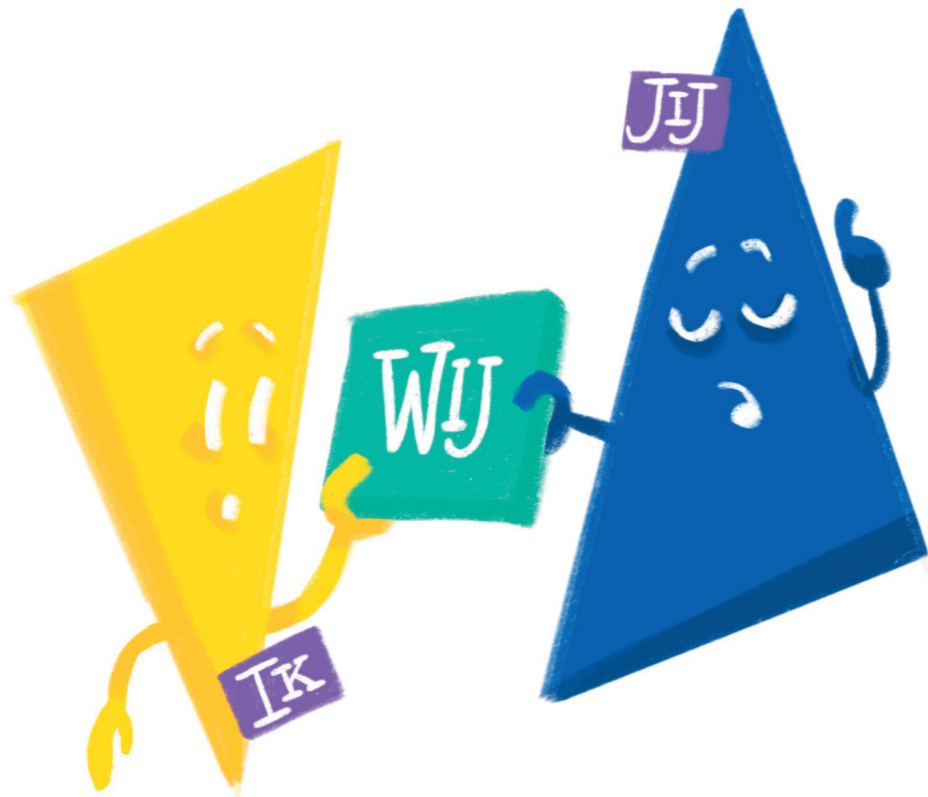
Scholen enthousiast maken voor cultuuronderwijs dat inclusief en relevant is voor al haar leerlingen en de school, dat is de missie van KCR. Relevant cultuuronderwijs biedt zowel herkenning als nieuwe ervaringen, kennis en inzichten. Het laat kinderen en jongeren kennis nemen van andere culturen en betekenis geven aan die ervaring. Het stimuleert ze om steeds opnieuw naar zichzelf en hun omgeving te kijken. Ze ontdekken en ontwikkelen hun creatieve talenten en leren vaardigheden waarmee ze zich kunnen bewegen in een dynamische, superdiverse stad als Rotterdam. Daarom hoort cultuuronderwijs, vinden wij, een vast onderdeel te zijn van het curriculum.

KCR hanteert daarbij een breed cultuurbegrip. Want als we in een diverse stad met 170 nationaliteiten over cultuur spreken, hebben we het waarschijnlijk allemaal over iets anders. Kunst is een belangrijk onderdeel van het cultuuronderwijs, omdat kunst leerlingen en docenten uitnodigt om via de verbeelding de echte wereld (lees: de eigen denk- en leefwereld, de stad en de actualiteit) de school binnen te brengen en daarop te reflecteren. In de praktijk start de vraag van scholen en culturele instellingen aan KCR vaak bij het kunstonderwijs. Het is onze rol om het kunstonderwijs in de bredere context van cultuuronderwijs te plaatsen en het te verbinden aan de actualiteit, aan cultuurvakken en aan andere onderwijsthema's.

WAT IS SOCIAAL-EMOTIONEEL LEREN?

Als we het hebben over cultuuronderwijs en kansen(on)gelijkheid, dan speelt sociaal-emotioneel leren een belangrijke rol. Maar wat bedoelen we eigenlijk precies met deze term?

Het begrip sociaal-emotioneel leren (SEL) is afkomstig uit een Amerikaanse leermethode. Sinds 2010 begint het ook plek te vinden binnen het Nederlandse onderwijs. Maar wat bedoelen we er precies mee? Kees van Overveld, die specialist is in gedrag en SEL, hanteert de volgende definitie:

Sociaal-emotioneel leren is een methode die bestaat uit vijf competenties en drie schalen.

Emotioneel, sociaal en moreel.

Het emotionele gaat over het besef hebben van jezelf, het kunnen herkennen, verwoorden en reguleren van emoties (ook fysiek).

Het sociale gaat over het denken en doen, het besef van de ander en het begrijpen, hebben en handelen van(uit) empathie.

Het morele gaat over het maken van keuzes.

Wie hoort erbij of niet en welke keuzes maak je daarin.

Samengevat gaat het over het 'ik, jij en wij'.

Kees van Overveld
Gedragsdeskundige

SEL is geen aparte discipline, maar zit in alle lessen verweven. Ook in rekenen en taal. Wel is er een belangrijke link met cultuuronderwijs. Want als er iets is, dat leerlingen helpt zich breed te ontwikkelen, dan is het cultuuronderwijs. Door bezig te zijn met muziek, theater, videokunst of dans vorm je immers een beeld van de wereld om je heen, en op die manier van jezelf. Dat proces is belangrijk, veel belangrijker dan het resultaat.

Cultuuronderwijs kan helpen om emoties te beleven en bespreekbaar te maken. Niet alleen die van jezelf, maar ook die van de ander. Dat maakt dat leerlingen meer be-

grip voor elkaar krijgen en zelf lekkerder in hun vel zitten. Uit onderzoek blijkt dat dat op veel gebieden positief doorwerkt. Zowel de sociaal-emotionele vaardigheden, als de lees- en rekenprestaties van leerlingen gaan vooruit.

Dat de brug tussen sociaal-emotioneel leren en cultuuronderwijs er is, wisten we natuurlijk al wel. De vraag is hoe we er méér vruchten van kunnen plukken. ▲

Dit brengt me op een idee!

Mijn eigen ervaring met dit onderwerp:

Dit zou ik graag willen weten:

V.l.n.r. Eelke Bosman,
Kees van Overveld,
Ronald Kox en Aziem
Jarmohamed

IK + JIJ = WIJ²

SEL en cultuuronderwijs zijn aan elkaar gekoppeld. Goed cultuuronderwijs kan SEL laten floreren. Daar zouden we veel meer gebruik van moeten maken, zowel in het primair als in het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs. Wat is daarvoor nodig? Die vraag stond centraal tijdens twee Debatmeesters.

Omdat de thema's en uitdagingen in het primair onderwijs sterk verschillen van die van het voortgezet en middelbaar onderwijs, hebben we beide onderwijssoorten apart behandeld in twee bijeenkomsten. Tijdens de eerste Debatmeester, op 28 september 2022, zetten we het primair onderwijs centraal. Hoe versterken we de brug tussen SEL en cultuuronderwijs in het primair onderwijs?

In het primair onderwijs

We voerden het gesprek met experts uit het primair onderwijs en uit de cultuur. Gastsprekers waren Aziem Jarmohamed, directeur van de Emmausschool, Ronald Kox, hoofd cultuureducatie van het Landelijk Kenniscentrum Cultuureducatie en Amateurkunst, en Kees van Overveld, gedragsdeskundige en auteur. Zij vertelden over hun eigen ervaringen op het gebied van SEL en cultuuronderwijs. Ze deelden hun best practices en gingen het gesprek aan met het publiek. Over de definitie van cultuur, cultuuronderwijs en de waarde ervan.

We spraken onder meer over de impact van corona op basisschoolleerlingen. Aziem Jarmohamed: *'Voor veel kinderen is zich vrij kunnen uiten, bewegen of*

zingen al niet vanzelfsprekend. Bijvoorbeeld vanwege armoede. Door corona werden hun mogelijkheden nog verder ingeperkt.'

Na corona kwamen jonge kinderen op school binnen met weinig samenspeelervaring. In de hogere groepen ontstond snel ruzie. Kinderen moesten zich weer leren verhouden tot de ander. Ze leken het wel verleerd. Cultuuronderwijs helpt kinderen om beter te leren communiceren met elkaar, stelde Ronald Kox:

'In de fantasiewereld kan alles. Daar is geen goed of fout. Daarin mag een kind alles uitproberen. En de ander, die mag daarop reageren. Dan ontstaat er gesprek en reflectie. Dat is waar cultuur over gaat: over wisselwerking met de ander.'

Ook kan cultuuronderwijs kinderen helpen bij het herkennen van en omgaan met de eigen emoties. Dat vinden veel kinderen moeilijk. Ze ervaren wel een rotgevoel, maar herkennen het niet als een emotie. Het klaslokaal biedt ze een veilige plek om hiermee te oefenen. Zodat ze het straks, in de maatschappij, zélf kunnen.

Waar SEL en cultuuronderwijs elkaar raken

Sociaal-emotioneel leren is niet iets wat je traint op dinsdagmiddag tussen twee en drie, maar iets wat je de hele dag door, onbewust, doet. De leerkracht is hierin heel belangrijk. Die moet écht verbinding willen maken

met leerlingen. *'Als je een rolmodel wilt zijn, toon je je kwetsbare kant,'* meende Kees van Overveld. *'Zelf zei ik eens: jongens, ik heb vannacht heel slecht geslapen. Ik ben moe en geprikkeld, dus hou daar een beetje rekening mee, maar we gaan er wel een mooie dag van maken.'* Dan laat je kinderen zien hoe je kunt praten over emoties.'

Cultuuronderwijs biedt alle ruimte aan SEL. Desondanks kwam de aandacht na corona volledig op rekenen en taal te liggen als hét wondermiddel om de kansenongelijkheid te verkleinen. Dat hoeft echter niet te betekenen dat er niet óók aandacht kan zijn voor cultuuronderwijs. Volgens Aziem Jarmohamed moet je cultuuronderwijs overal in verweven. *'Ga je bezig met rekenen en taal? Dat is ook cultuur. Wanneer je op zoek gaat naar het waarom, het verhaal erachter, krijg je betekenisvol onderwijs.'*

Leerkrachten kunnen cultuuronderwijs invullen op een manier die dichtbij zichzelf ligt. Speelt een leerkracht gitaar? Laat hem die dan meenemen naar school en zijn passie overbrengen op de leerlingen. Daarover zei Ronald Kox:

'Als je een kind wilt leren technisch lezen, moet je hem niet méér technisch lezen aanbieden, maar het leesplezier vergroten. Bijvoorbeeld door samen te lezen, verhalen te schrijven en elkaar voor te lezen. Dat is precies wat de kracht van cultuur is.'

Ronald Kox
Hoofd cultuureducatie
Landelijk Kenniscentrum
Cultuureducatie en
Amateurkunst

Voor iedereen is duidelijk dat cultuuronderwijs en SEL nauw met elkaar verbonden zijn. En dat cultuuronderwijs volop ruimte en mogelijkheden biedt voor SEL. Hoe kunnen kunstvakdocenten SEL in de praktijk brengen? En hoe zorgen ze ervoor dat er ruimte blijft voor cultuuronderwijs, nu de nadruk in het onderwijs steeds meer op prestatie komt te liggen?

De conclusie is dat de brug tussen SEL en cultuuronderwijs er onomstotelijk is, maar dat we op zoek moeten naar manieren om deze te versterken. Bijvoorbeeld door het investeren in het spreken van een gemeenschappelijke taal, waarmee we de verbinding sterker maken. Aziem Jarmohamed benadrukte het belang om dit samen aan te pakken.

'De politiek heeft het geluid van het onderwijs nodig.'

Aziem Jarmohamed
Directeur Emmausschool

Dit brengt me op een idee!

Mijn eigen ervaring met dit onderwerp:

Dit zou ik graag willen weten:

V.l.n.r. Eveline Crone,
Halil Karaaslan,
Fianne Konings en
Bram van Welie

In het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs

Tijdens de tweede Debatmeester, op 12 oktober 2022, spraken we over hetzelfde onderwerp, maar nu met experts uit het voortgezet onderwijs en uit de cultuur. Hoe kunnen we cultuur zó inzetten in het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs, dat het SEL versterkt?

Gast sprekers waren Eveline Crone, hoogleraar neurocognitieve ontwikkelingspsychologie aan de Erasmus Universiteit, Fianne Konings, onderzoeker en auteur, Halil Karaaslan, docent maatschappijleer en coördinator burgerschap op een vmbo-school in Rotterdam-West, en Bram van Welie, rector van het Edith Stein College en voormalig bovenschools directeur van vier kunstschoolen in Rotterdam. Zij gaven ons belangrijke inzichten. Bijvoorbeeld over de psychische gesteldheid van jongeren sinds corona.

'De afgelopen twee jaar is een aantal fundamentele behoeften uit de adolescentie sterk geraakt. De behoefte om eropuit te gaan en risico's te nemen. De behoefte om heel dicht bij je vrienden te zijn.

En ook de derde behoefte, om je stem te laten horen, om het gevoel te hebben 'Ik word gehoord en ik doe ertoe'. Deze laatste zien we vaak over het hoofd.'

Eveline Crone
Hoogleraar
neurocognitieve
ontwikkelingspsychologie
Erasmus Universiteit
Rotterdam

Wat niet helpt is dat jongeren zich, door social media, nóg meer aan elkaar spiegelen als vroeger. Tegelijkertijd is er steeds minder écht contact. De samenleving is zeer individualistisch: jongeren zijn het niet meer gewend om in een groep te bewegen, voelen zich geen onderdeel van een gemeenschap. Corona heeft dit versterkt. Corona maakte ook inzichtelijk dat de kansengelijkheid onder leerlingen schrikbarend groot is. Vanuit het onderwijs klonk dat geluid al jaren, maar nu werd er eindelijk geluisterd. Er werden laptops uitgedeeld aan jongeren die dat nodig hadden, maar echte aandacht voor de gevoelens van jongeren bleef uit. Veel jongeren waren boos en zijn dat nog steeds. Ze voelen zich machteloos.

Minister Wiersma reageerde door met zijn Masterplan Basisvaardigheden 1 miljard euro op jaarbasis vrij te maken voor onderwijs. Het kabinet wil dit investeren in het versterken van basisvaardigheden als taal en rekenen/wiskunde, burgerschap en digitale geletterdheid. *'Vanuit jongeren zelf klinkt een ander geluid,'* zegt Eveline Crone.

'Ze willen aandacht voor hun mentale gezondheid. Voor hun emoties. Ze willen niet alleen maar horen dat ze hoge cijfers moeten halen.'

Het roept de vraag op wat nu écht belangrijk is om kansongelijkheid aan te pakken.

Cultuuronderwijs kan kinderen helpen om zich tot elkaar te verhouden. Om beter te leren communiceren met elkaar. Het klaslokaal is bij uitstek die veilige plek om daarmee te oefenen.

Leerlingen krijgen vanuit de maatschappij een hoop voor hun kiezen: van corona tot de oorlog in Oekraïne. School is dan ook de plek waar je het er goed met elkaar over kan hebben. Voor Halil Karaaslan is het een voorwaarde om goed les te kunnen geven.

'Als ik merk dat er iets speelt in de klas, dan staat dat altijd centraal. Dan ga ik niet verder met bladzijde 27 opdracht 5, omdat ik die af moet krijgen die dag. Dan zeg ik: boeken dicht, we gaan het er even over hebben.'

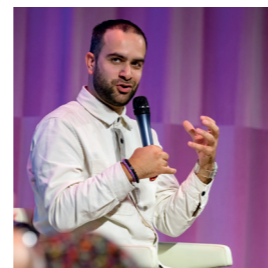
Het blijkt dat veel jongeren geen ruimte voelen om hun eigen verhaal te vertellen. Ze hebben het gevoel dat ze verhalen opgelegd krijgen door de maatschappij. Halil heeft dat zelf ervaren, toen hij na 9/11 voortdurend aan-

gesproken werd op zijn moslim-zijn. *'Het is belangrijk dat zij hun eigen verhalen kunnen vertellen. Hoe jonger ze daar de kans toe krijgen, hoe beter.'*

Op lerarenopleidingen ligt de nadruk erg op didactiek, vindt niet alleen Halil. Er zou meer aandacht mogen zijn voor het faciliteren van ingewikkelde gesprekken. Halil Karaaslan:

'Als ze zich in mijn lokaal niet mogen uiten, die minimaatschappij waar ze moeten opgroeien, waar ze moeten leren, waar ze moeten leren filteren, waar ze moeten begrijpen, waar ze empathie moeten leren, waar dan wel?'

Halil Karaaslan
Docent maatschappijleer
en coördinator
burgerschap

In de tienerfase willen jongeren gezien en gehoord worden. Het gevoel hebben: ik doe ertoe. Ze willen de wereld veranderen en zijn niet zo onder de indruk van de wereld die wij voor ze hebben neergezet. Die behoefte werd tijdens corona sterk onderdrukt, en daarvan zien we de gevolgen.

'Zijn de vragen die we steeds aan jongeren stellen de juiste vragen? Of zijn er misschien andere vragen, die zij belangrijker vinden?' vraagt Eveline Crone. Ze doet onderzoek in het SYNC Lab, dat zij drie jaar geleden is gestart aan de Erasmus Universiteit. SYNC staat voor: Society, Youth and Neuroscience Connected.

Maatwerk is belangrijk. De ene jongere is de andere niet. Als je kansengelijkheid nastreeft, moet je soms ongelijke keuzes maken. Aandacht besteden aan de leerlingen die dat het hardst nodig hebben. En niet van ze vragen om allemaal door hetzelfde hoepeltje te springen.

Juist de cultuurvakken, waaronder de kunstvakken, kunnen leerlingen helpen om betekenis te geven aan de wereld waarin ze leven. In de praktijk blijken leerkrachten weinig ruimte te voelen om cultuuronderwijs in te passen. Ze ervaren veel druk. Vanuit het onderwijssysteem, maar ook vanuit de maatschappij, waarin iedereen een mening heeft over onderwijs.

SEL en het puberbrein

De laatste jaren zijn we wijzer geworden over de werking van het puberbrein. We weten nu dat de verschillende hersengebieden nog rijpen, groeien en veranderen, maar dat dat niet even snel gaat voor alle gebieden in de hersenen. Vooral de diepe emotionele kernen worden onder de invloed van hormonen in de puberteit extra geprikkeld. De balans tussen denken en voelen raakt hierdoor, tijdelijk, wat verstoord. De hersengebieden die gevoelig zijn voor emoties, zorgen er ook voor dat je risico's neemt, dat je een fijn gevoel hebt bij samenwerking en dat je diepe vriendschappen aangaat. De wereld wordt groter. En daarmee ook de kans om teleurgesteld te raken of juist gestimuleerd en geïnspireerd te worden. Hoe een jongere zich ontwikkelt, en het zelfbeeld dat daarmee samenhangt, wordt dus sterk bepaald door wat je ze meegeeft.

'Kunst, en kunstvakken, hebben met verbeeldingskracht te maken. Maar ook gewoon met de worsteling van dingen overwinnen. Het gekke is dat de scholen waar leerlingen dit het hardst nodig hebben, vaak het minst met kunst bezig zijn.'

Bram van Welie
Rector
Edith Stein College

'We moeten breder gaan nadenken over wat voor type leerlingen we de maatschappij in willen sturen. Ik hoop dat dat kritische, denkvaardige leerlingen zijn,' zegt Halil Karaaslan. Cultuuronderwijs is volgens hem dé manier om dat voor elkaar te krijgen, mits dat cultuur is die aansluit bij de belevingswereld van de jongeren. *'We willen de leerlingen betrekken bij cultuur, maar wiens cultuur is dat dan? Is dat ook de cultuur die mijn jongeren bezig-*

houdt? Voor hen is hiphop en andere cultuur ook nodig voor herkenning.'

Wat te vaak gebeurt is dat cultuuronderwijs gezien wordt als 'iets voor erbij', en geen onderdeel is van het reguliere lesaanbod. Scholen moeten de gedurfde keuze maken vóór cultuuronderwijs en dit terug laten komen in het reguliere aanbod, opdat leerkrachten de vrijheid voelen om op een kunstzinnige manier met hun vak om te gaan. Ook als dat vak wiskunde of Nederlands is.

Eveline Crone pleit ervoor om jongeren aan het roer te zetten. Ze regie en eigenaarschap te geven over hun eigen cultuuronderwijs: waar denken zij aan bij cultuur? Tegelijkertijd moeten we ze uit hun comfortzone (en de online wereld) blijven halen en kennis laten maken met nieuwe dingen, zoals het Philharmonisch Orkest, Poetry International en de oude meesters in Museum Boijmans Van Beuningen. Dan vergroot je hun wereld. ▲

Dit brengt me op een idee!

Mijn eigen ervaring met dit onderwerp:

Dit zou ik graag willen weten:

GELIJKE KANSEN DOOR CULTUURONDERWIJS

Hoe krijgen we cultuuronderwijs steviger verankerd in het onderwijs, op een manier die zorgt voor meer kanselijkheid? Om die vraag draaide het op 2 november 2022 in de Centrale Bibliotheek Rotterdam. Daar vond de manifestatie *Gelijke kansen door cultuuronderwijs plaats*, het laatste en grootste onderdeel van het publieke programma van 2022.

Deze manifestatie was een samenwerking tussen KCR, vertegenwoordigers van schoolbesturen, directeuren van culturele instellingen en de afdelingen cultuur en onderwijs van de gemeente Rotterdam, die samen een stuurgroep vormen. Tussen mei en november 2022 kwam de stuurgroep meerdere keren samen om de manifestatie te bespreken en te laden vanuit alle betrokken sectoren.

Waarom is er zonder cultuuronderwijs geen kanselijkheid? Waar loopt het in de praktijk soms spaak? Wat is ervoor nodig om cultuuronderwijs een stevige plek in het curriculum te geven? En, wat staat ons – politiek, beleidsmakers in onderwijs en cultuur, maar ook leerkrachten en vakdocenten – nu te doen? Deze vragen stonden centraal tijdens de manifestatie. Ze werden, onder leiding van een in de socratische methode getrainde gespreksleider, in tien groepjes besproken. Deelnemers deelden ervaringen en wisselden gedachten uit over kanselijkheid en cultuuronderwijs. Dit leverde een grote rijkdom aan inzichten en uitkomsten op.

Karim Amghar
Auteur en programmamaker

Ismail Aghzanay interviewt leerlingen van Basisschool De Müllerpier, onder begeleiding van schooldirecteur Petra Nootenboom

Waarom is er zonder cultuuronderwijs geen kansengelijkheid?

Iedereen kent wel iemand die zonder cultuuronderwijs niet was gekomen waar hij/zij nu is. Dat heeft – samengevat – drie redenen.

1 Zonder cultuuronderwijs geen verhalen

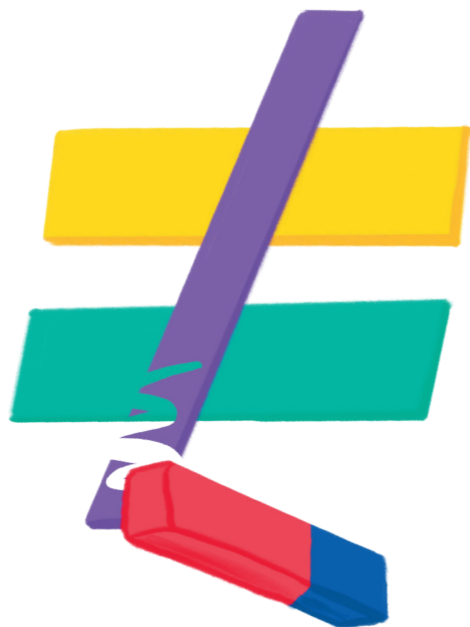
Verhalen zijn heel belangrijk. Je kunt je pas verbinden aan anderen als je weet wie je bent en waar je vandaan komt. Verhalen helpen daarbij. Om kansengelijkheid te bevorderen, moeten we op school dus verhalen vertellen. Verhalen waarin leerlingen zich herkennen én verhalen die nieuwe werelden voor ze opent.

2 In cultuuronderwijs bestaat geen goed of fout

Cultuuronderwijs gaat niet om regels, maar om de mens zelf. Het is een vorm van onderwijs waarin je mag zijn wie je bent. Niet je prestaties, maar je proces staat centraal. Dat geeft kinderen en jongeren de ruimte om zich op een andere manier te ontwikkelen en te laten zien. De pedagogische relatie is dan ook erg belangrijk. (Gast)docenten kunnen als rolmodel fungeren.

3 Cultuuronderwijs is de grote gelijkmaker

Cultuuronderwijs draagt bij aan de algemene en brede ontwikkeling van leerlingen. Het maakt hun wereld groter, zorgt voor begrip voor 'de ander' en geeft ze handvatten om te kunnen functioneren in de samenleving. Kansengelijkheid heeft namelijk niet alleen maar te maken met diploma's. Wel met het erkennen en herkennen van jezelf en elkaar, en het op een gerichte manier ontwikkelen van je talenten. Of, zoals één van de deelnemers het zo mooi zei: *'Zonder cultuuronderwijs beperkt de wereld zich tot de voordeur, het is een grote gelijkmaker voor de leerling die van huis uit niets meekrijgt.'*

Waar loopt het in de praktijk soms spaak?

Helaas zien we dat cultuuronderwijs niet voldoende wordt ingezet om kansengelijkheid tegen te gaan. Dat heeft meerdere oorzaken.

1 Het effect van cultuuronderwijs wordt onderschat

Cultuuronderwijs stimuleert een open, nieuwsgierige levenshouding, waar leerlingen de rest van hun leven profijt van hebben. De impact van cultuuronderwijs openbaart zich op de lange termijn. Dat deze niet direct zichtbaar is, maakt dat het belang van cultuuronderwijs onderschat wordt.

2 Cultuuronderwijs wordt gezien als 'iets voor erbij'

Er wordt binnen het curriculum te weinig ruimte voor cultuuronderwijs gemaakt, omdat het gezien wordt als leuk extraatje. Cultuuronderwijs kan echter pas slagen, wanneer het stevig verankerd is in de missie en visie van de school.

3 Cultuuronderwijs wordt gegeven op een manier die dogmatisch, ideologisch of normatief is

Wanneer docenten focussen op het resultaat (een schilderij moet 'mooi' zijn, een dans 'goed uitgevoerd') in plaats van op het proces, schiet cultuuronderwijs zijn doel voorbij. Cultuuronderwijs is er juist om ruimte te geven aan de eigen ontwikkeling.

4 Het ontbreekt aan bevoegde docenten

Vakmanschap bij kunstvakdocenten is essentieel om leerlingen het beoogde zelfvertrouwen te geven. Gastdocenten kunnen een rolmodel zijn voor leerlingen.

5 Thuis en school sluiten niet aan

Voor sommige kinderen staat het gegeven cultuuronderwijs te ver van hun bed. De aansluiting tussen wat ze thuis meekrijgen en wat ze op school voorgeschoteld krijgen, ontbreekt.

Wat is ervoor nodig om cultuuronderwijs een stevige positie in het curriculum te geven?

Cultuuronderwijs draagt bij aan de brede ontwikkeling van kinderen en zorgt voor meer kansengelijkheid, daarvan zijn we overtuigd. Echter, in de uitvoering kan het beter. Hoe zorgen we voor verbinding tussen het onderwijsbeleid en de kennis en kunde van leerkrachten en vakdocenten? De gesprekken tijdens de manifestatie leverden een rijke hoeveelheid aanbevelingen op.

OP DE POLITIEKE AGENDA

Cultuuronderwijs verdient een prominente plek op de politieke agenda, als bijdrage aan de brede ontwikkeling van kinderen, en daarmee aan kansengelijkheid

Cultuuronderwijs moet beschouwd worden als een basisvaardigheid, en als logisch gevolg daarvan onderdeel worden van het reguliere onderwijs

Zet kunstvakdocenten in, om daarmee bij te dragen aan de borging van cultuuronderwijs én als middel om de uitdagingen aan te vliegen die het lerarentekort meebrengt

Maak cultuuronderwijs onderdeel van de curricula op Pabo's

Zorg dat beide sectoren vanuit gelijke ambities aan cultuuronderwijs werken, vanuit de eigen kracht en expertise

Stippel, samen met onderwijs en cultuur, een meerjarige visie op cultuuronderwijs uit

Zie de leerkracht als een kunstenaar.
Lesgeven is een kunst en een kunde

Zorg voor voldoende middelen om cultuuronderwijs een stevige positie te geven

Ondersteun culturele instellingen, geef scholen (gerichte) subsidie

Maak alle kunst en cultuur gratis tot 19 jaar

BORGING IN HET ONDERWIJS

Ontwikkel een visie op cultuuronderwijs.
Geef deze een plek in de missie en visie van de school

Maak in het lesrooster tijd vrij voor cultuuronderwijs

Geef de samenwerking tussen cultuur en onderwijs vorm op basis van de vraag: wat hebben onze leerlingen nodig?
Baseer de keuzes niet op het aanbod

Verdiep je in de belevingswereld van leerlingen en studenten, en pas het onderwijs hierop aan. Goed cultuuronderwijs is maatwerk

Zorg voor samenwerking tussen mensen uit verschillende onderwijslagen en tussen reguliere docenten en vakdocenten

Heb aandacht voor de pedagogische vaardigheden van kunstvak- en cultuurdocenten. Faciliteer bijscholing waar nodig

Zoek ook bij andere vakken, zoals taal en rekenen, de verbinding met cultuuronderwijs

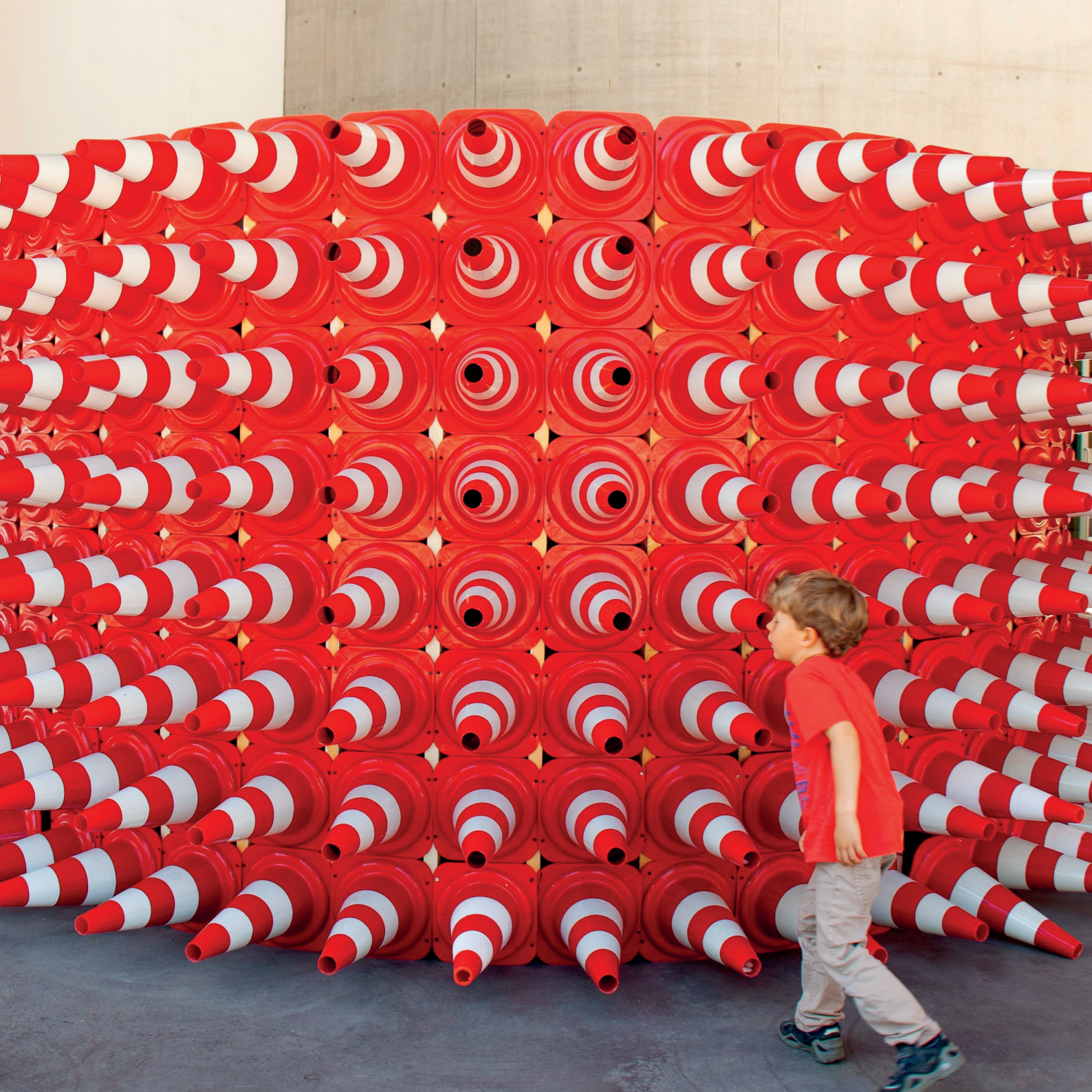
Maak gebruik van 'Rijke Schooldag'

Betrek ouders

Maak budget vrij voor continuïteit

Maak zichtbaar wat er bereikt wordt, om cultuuronderwijs op de agenda te houden

Geef aandacht aan best practices

Wat staat ons nu te doen?

Uit de manifestatie kwam een heel heldere, gezamenlijke ambitie rollen: ervoor zorgen dat cultuuronderwijs bijdraagt aan de brede ontwikkelingen van kinderen en aan gelijke kansen. We geloven dat dit kan lukken als we vanuit overheid, onderwijs en cultuur nauw en structureel samenwerken en een stevig netwerk vormen. Samen willen we bouwen aan een 'leereco-systeem', waar ook welzijnspartijen en ZZP'ers deel van uitmaken, en waar leerlingen, ouders en critical friends bij betrokken worden. Binnen dit leerecosysteem gaan we werken aan onze gedeelde ambities. KCR dient als backbone van dit netwerk en creëert het platform voor de dialoog.

Enkele voorwaarden die werden benoemd:

- ▶ *Erken de expertise van professionals binnen de school.*
- ▶ *Laat scholen en culturele instellingen samen het nut en de noodzaak van cultuuronderwijs in kaart brengen, en leerlingen en ouders hierbij betrekken.*
- ▶ *Duurzame samenwerking vanuit het perspectief van het kind is essentieel.*
- ▶ *Her- en erken de meerstemmigheid.*
- ▶ *Betrek critical friends, zij die nog niet overtuigd zijn van het belang van cultuuronderwijs, om te voorkomen dat je alleen maar voor eigen parochie preekt.*

NAWOORD VAN KCR

Kansengelijkheid is een groot thema in onze samenleving, dat we ons allemaal moeten aantrekken. Willen we een rechtvaardige samenleving, waarin iedereen evenveel kansen krijgt om zich te kunnen ontplooiën, dan pakken we dit probleem bij de wortel aan. Bij het kind, in de wijk. Met cultuuronderwijs. Want het vertellen van verhalen kan het verschil maken, was een van de inzichten die naar boven kwam na twee Debatmeesters en een manifestatie over dit onderwerp. Verhalen waarin kinderen zich herkennen, helpen kinderen beter begrijpen wie ze zijn en waar ze vandaan komen. Verhalen die nieuw zijn en over andere werelden gaan, geven inzicht in de ander. Dit maakt dat burgerschapsonderwijs en cultuuronderwijs dicht bij elkaar liggen. Een sterkere verbinding tussen die twee, zou een mooie stap zijn naar een stevigere verankering van cultuuronderwijs in het onderwijs.

De twee Debatmeesters en de manifestatie die wij vanuit KCR organiseerden, en waarbij vele betrokkenen uit onderwijs en cultuur aanwezig waren, hebben geholpen om de gezamenlijke ambities scherper te krijgen, en in kaart te brengen wát ervoor nodig is om dichterbij ons doel te komen. De komende tijd gaan we hier mee verder.

Op 2 november tekende 72 procent van de culturele instellingen, 17 procent van de schoolbesturen en 11 procent van de onderwijsinstellingen de intentieverklaring om samen de schouders onder cultuuronderwijs te zetten.

En dat is wat we gaan doen.

Colofon

Tekst:

Elsbeth Grievink

Vormgeving:

Anneloes van den Berg

Foto's:

Marlies Media

Dimitri Hakke

Tanja Cotoaga

Emily Webster

Deze publicatie is onderdeel van KunstPakt,
hét Rotterdamse programma Cultuureducatie met Kwaliteit

Gemeente
Rotterdam

FONDS VOOR
CULTUUR
PARTICIPATIE

KCR, maart 2023

www.kc-r.nl